КАРАНІ

2 — 4 чэрвеня ў Пастаўскім раёне адбыўся рэспубліканскі фестываль народнай музыкі "Звіняць цымбалы і гармонік", арганізаваны Міністэрствам культуры і друку і Упраўленнем культуры Віцебскага аблвыканкама пры чынным удзеле мясцовых улад.

ПАСТАЎСКІЯ ПЕРАЗВОНЫ

За тыя чатыры гады, што фестываль праводзіцца ў Паставах, ён стаўся ледзь не самай прэстыжнай у краіне канцэртнай пляцоўкай для выканаўцаў народнай музыкі, асабліва для цымбалістаў. Гэта амаль адзіны ў Беларусі рэгіён, дзе да нашых дзён дажыў рэліктавы інструмент — дыятанічныя цымбалы, дзе іх і сёння вырабляюць народныя ўмельцы.

Фальклорнае мастацтва тут сапраўды яшчэ жывое, бо з вялікай пашанай да яго ставіцца не толькі насельніцтва, але і, што вельмі важна, райвыканкам. Яго старшыня, адданы камуніст Васіль Чэпік пераканаы, што 10 год перабудовы толькі пагоршылі нашае жыццё, загналі ў гістарычны тупік, і цяпер засталася адна надзея — што выратуе нас культура. У раёне будуюцца новыя аб'екты культуры, у адрэстаўраваным млыне неўзабаве мае адкрыцца Дом рамёстваў. Варта адзначыць, што беларускамоўная газета "Пастаўскі край" мае найвялікшы ў краіне тыраж сярод раённых газет.

Вельмі прыгожа выглядае цэнтральная плошча горада, якую атачаюць адрэстаўраваныя старыя будынкі. Тут жа знаходзіцца райвыканкам, перад якім, нібыта перад Крамлём, растуць высачэзныя елкі. Адна з іх напалову ніжэйшая за суседак: гэта яшчэ за савецкім часам хтосьці з мясцовых жыхароў адпілаваў уночы вярхушку ў знак пратэсту супраць палітыкі партыі.

Насупраць райвыканкама не так даўно паставілі новы помнік Леніну, набыты за немалыя грошы ў суседняй Літве. Шматметровая фігура шпарка "крочыць" у накірунку дзвярэй былога райкома (у народзе кажуць — праваднір бяжыць здаваць свой партбілет). Падчас акупацыі на гэтым самым месцы немцы вешалі партызан, але помнік савецкая ўлада чамусьці паставіла Леніну. Яшчэ і сёння сюды з кветкамі прыязджаюць пасля ЗАГСа маладыя...

Горад і ўвогуле раён прыемна ўражваюць чысцінёй, дагледжанасцю, гасціннасцю. Паўсюль адчуваецца моцная рука старшыні райвыканкама. Асабіста я не прыхільнік камуністычнай партыі, але далёка не ўпэўнены, што ў сучасных умовах дэмакраты, калі б даць ім уладу, здолелі штогод праводзіць грандыёзны фестываль у гэтым, па словах Чэпіка, "цудоўным кутку магутнай беларускай прыроды". А з іншага боку, у многіх раёнах Беларусі, дзе таксама ўладарачь камуністы, пра ніякія фестывалі і не чуваць.

Пытанняў шмат. Усе ўдзельнікі выязджалі з бясплатнымі канцэртамі ў вёскі раёна, і гэта вельмі добра, але чаму ў адной вёсцы ўдзячныя слухачы мне сказалі, што да іх ужо сорак гадоў ніхто не прыязджаў выступаць?

Многія сяляне былі ўпэўнены, і не без падстаў, што гэтыя выязныя канцэрты неяк звязаны з перадвыбарчай агітацыяй мясцовых кіраўнікоў. Напэўна, нездарма на адкрыцці фестывалю і заключным гала-канцэрце В.Чэпік выказваў удзячнасць усім выбаршчыкам Пастаўскага раёна за правільны выбар дэпутатаў і перамогу на рэферэндуме "дабра над злом". Паводле яго, культура можа і павінна спыніць раз'яднанне народаў былога сацыялістычнага лагера, і яркім сведчаннем таму становіцца Пастаўскі фестываль, на які традыцыйна запрашаюцца выканаўцы з Украіны, Расіі і Польшчы. Так што пастаўскія сяляне, як і ва ўсёй Беларусі, галасуюць за аграрыяў і камуністаў, але галасуюць прынамсі з музыкай.

* * *

У межах фестывалю адбыўся конкурс выканаўцаў на народных інструментах навучэнцаў дзіцячых музычных школ Віцебскай вобласці. У раённым Доме культуры сабралося даволі шмат слухачоў. Гучала айчынная і замежная фальклорная музыка ў апрацоўцы беларускіх кампазітараў. Было заўважна, што дзеці хочуць і народную музыку іграць у сённяшніх рытмах, хочуць выконваць на народных інструментах джаз, эстрадныя мелодыі і г.д.

Найбольш удала выступілі выхаванцы Пастаўскай і Наваполацкай музычных школ. Журы асабліва адзначыла гарманістаў Сяргея Собаля і Рэната Косава, а таксама два дуэты цымбалістак: Наталля Бурак — Наталля Рагіня і Іна Усава — Даша Дурава (гэтыя дзве навапалачанкі цікава выканалі лацінаамерыканскую мелодыю, скарыстаўшы цымбалы ў якасці не толькі струннага, але і ўдарнага інструмента). Пастаўская ДМШ была ўзнагароджана прызам ад Беларускай акадэміі музыкі, а Наваполацкая ад Беларускага інстытута праблем культуры.

Шкада, што некаторыя ДМШ Віцебскай вобласці праігнаравалі гэты конкурс: маўляў, не вельмі ўдала абраныя месца (на ўскрайку вобласці) і час (пачатак канікул). Але галоўная прычына — конкурс пакуль недастаткова прэстыжны (у параўнанні, напрыклад, з конкурсам імя Жыновіча, лаўрэаты якога маюць права без іспытаў паступаць у музычныя вучэльні). Але журы мяркуе, што гэты дзіцячы конкурс павінен стаць рэспубліканскім...

Зусім іншая рэч — дарослы фестываль, які мае вельмі высокую рэпутацыю. Сярод гуртоў, жадаючых удзельнічаць у ім, была канкурэнцыя за кожнае месца, і нават пасля адбору ў Паставы прыехалі каля 300 удзельнікаў замест запланаваных 200 — 250 чалавек.

Увечары першага дня фестывалю члены журы разам з пераможцамі дзіцячага конкурсу і пастаўскім гуртом "Паазер'е" выехалі ў вёску Груздава для ўшанавання ветэранаў Груздаўскага цымбальнага аркестра. Яшчэ ў верасні 1939 г. тут быў створаны ансамбль цымбалістаў, які іграў на інструментах, выробленых мясцовым жа ўмельцам Іосіфам Новікам. Пасля вайны ансамбль адрадзіўся і, паступова змяняючы склад і рэпертуар, дажыў да нашых дзён у выглядзе гурта "Паазер'е" пад кіраўніцтвам Анатоля Собаля (дарэчы, гэты калектыў на фестывалі выглядаў ледзь не найбольш аўтэнтычным)

У сучасным складзе дзядоў ужо няма, іх замянілі маладыя выпускнікі музычных вучэльняў. Шкада, што з-за недахопу фінансаў закрылася музычная школа ў самім Груздаве, гэта ставіць пад пагрозу музычную традыцыю ўсебеларускага значэння.

Усе прысутныя (поўная зала груздаўскага Дома культуры) ушанавала памяць заснавальнікаў ансамбля ўставаннем, а потым на сцэну запрасілі жывых ветэранаў. Старшыня аргкамітэта фестывалю Тадэвуш Стружэцкі ўручыў ім грашовыя прэміі ад Міністэрства культуры і друку, а намеснік старшыні журы Міхась Дрынеўскі (народны артыст, кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору імя Цітовіча) кожнага расцалаваў, каб запомнілі гэты дзень на ўсё жыццё.

Святочны канцэрт распачаў гурт "Паазер'е", які выканаў, напэўна некалькі дзесяткаў песень і танцавальных мелодый, запісаных на Пастаўшчыне, у тым ліку мноства тутэйшых, груздаўскіх полек, кадрыляў і г.д. У адну салістку я ледзь не закахаўся, так выдатна спявала. Потым выступілі дзеці — пераможцы конкурсу ДМШ. Канешне, пасля "Паазер'я" яны выглядалі не надта бліскуча, але выглядалі на будучыню. Нейкая расчуленая бабуля падаравала дзецям кветкі. Атрымалася добрае вясковае свята, без нейкай штучнай рэжысуры, ад душы.

Наступны дзень фестывалю пачаўся з сустрэчы удзельнікаў і гасцей фестывалю ў Пастаўскім райвыканкаме. Апрача мясцовага кіраўніцтва і членаў журы ў ёй бралі ўдзел старшыня Кантрольнай Палаты Васіль Саковіч, міністр культуры і друку Анатоль Бутэвіч і ягоны намеснік Уладзімір Гілеп. Гэтымі ж днямі адбывалася святкаванне 500-годдзя Мірскага замку, але наш міністр прыехаў на фестываль, бо гэтая імпрэза, па яго меркаванні, больш важная для беларускай культуры.

На нарадзе гучала думка, што фестываль набліжаецца да міжнароднага ўзроўню не толькі па складзе і выканальніцкім майстэрстве ўдзельнікаў, але і па вырашэнні арганізацыйных пытанняў. Падрыхтаваны вельмі прыстойныя ўзнагароды і сувеніры. Да правядзення фестывалю далучыліся спонсары — фірма "Поліфакт" і Віцебскае аддзяленне Беларускага Фонду Сораса. Было падкрэслена, што ўдзел у фестывалі сёння стаўся найвялікшым творчым стымулам для выканаўцаў народнай музыкі.

Пасля ўрачыстага адкрыцця фестывалю на плошчы імя Леніна, дзе выступалі прадстаўнікі ўсіх абласцей Беларусі і краін-удзельніц, у Доме культуры ваеннага гарадка №5 адбыўся конкурс "Хто каго?" У ім бралі ўдзел усе інструментальныя гурты, цымбалісты, гарманісты і прыпевачнікі.

Пра пераможцаў я скажу ніжэй, а покуль пералічу папулярныя прыёмы, якія (няхай ускосна) спрыялі поспеху выканаўцаў у слухачоў. Гэта, перадусім, арыентацыя на застольныя і танцавальныя мелодыі, а таксама тэатралізаванае выкананне. Досыць часта скарыстоўвающа трансвестызм (пераапрананне мужчын жанчынамі) і рэквізіт або салют (як у гурта з Украіны) фантастычных памераў.

Калі на першых фестывалях у Паставах прасочваліся тэндэнцыі да згладжвання рэгіянальных адметнасцяў, змяншэння колькасці інструментаў, якія выкарыстоўваюцца ў народным аркестры, а многімі калектывамі выконваліся адны і тыя ж творы, дык сёлета ніводны твор не паўтарыўся, калектывы павялічылі свой склад і скарыстоўвалі досыць рэдкія інструменты.

Касцюмы артыстаў таксама сталіся больш адметнымі і разнастайнымі. Асабіста я ўпершыню ўбачыў расфарбаваныя саламяныя ўборы на ўдзельніцах ансамбля "Дзянніца" з Дрыбіна. Увогуле склалася ўражанне, што народны строй працягвае эвалюцыянаваць. Народ яшчэ здольны не толькі складаць новыя песні, але і працягваць пад покрывам індустрыяльнай цывілізацыі іншыя традыцыі напаўзабытых продкаў. Зрэшты, не ўвесь народ, а толькі ўдзельнікі фальклорных гуртоў...

Увечары таго ж дня ўсе ўдзельнікі фестывалю раз'ехаліся па раёне для выступлення ў калгасах і саўгасах. Асабіста я разам са старадарожскім ансамблем "Таліца" і ансамблем народнай музыкі г.Заслаўя трапіў у вёску Навадруцк,

(Працяг на стар. 14)

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ПАСТАЎСКІЯ ПЕРАЗВОНЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5)

якая, дарэчы, яшчэ не так даўно мела гучную назву Парыж. Выступіць у самім Доме культуры не атрымалася, бо нечакана знікла святло. Але артысты не разгубіліся і далі канцэрт на ганку. Цяжка было ім без мікрафонаў, цяжка было чытаць у поцемках ноты, але гралі выдатна. І людзі не разыходзіліся, слухалі — не зважаючы на паветраныя армады ненажэрных камароў. Салісткі нават баяліся спяваць — пруць проста ў рот. Асабліва спадабаліся вяскоўцам прыпеўкі. Гэта вельмі інфарматыўны жанр: праз іх у жартаўлівай абалонцы перадаецца, без тэлефонаў і карэспандэнтаў, жыццёвы вопыт ад вёскі вёсцы. Гэта амаль як ад сэрца сэрцу. Пасля канцэрта дырэктар мясцовай ПМК не без гумару папрасіў прабачэння за не надта светлую сустрэчу і запрасіў артыстаў за святочны стол.

Заключны дзень фестывалю пачаўся з ускладання кветак да помніка загінуўшым у гады Вялікай Айчыннай вайны і тэатралізаванага дзейства, прысвечанага памяці артыстаў франтавых брыгад і партызанскіх атрадаў. Затым удзельнікі фестывалю і шматлікія гледачы пешшу накіраваліся, спяваючы на хаду, у гарадскі парк, дзе адбыўся гала-канцэрт "Пастаўскія перазвоны". Побач з амфітэатрам па традыцыі запрашаў гасцей "Горад Майстроў". Тут можна было ўбачыць, як працуюць народныя ўмельцы — ткачыхі і ганчары, набыць мастацкія вырабы з саломкі і карункаў, творы самадзейных мастакоў. Увесь парк аздаблялі плакаты з тэкстамі накшталт:"Грай або скрыпку аддай", "Дай кішцы волю — праясі і шчасце, і долю", "Музыканцік, весялей, маіх ножак не жалей!".

Многія калектывы, што ўдзельнічалі ў заключным канцэрце, усё ж такі цяжка назваць адметнымі. Добра, што выступалі ў розных касцюмах, а з закрытымі вачыма можна было б і не заўважыць адрознасці. Ёсць у мяне прэтэнзіі і да рэпертуару. Не сакрэт, што многія гурты народнай музыкі выязджаюць на гастролі за мяжу (гэта вельмі падтрымлівае наш музычны фальклор, прываблівае ў гурты моладзь). Наш фальклор сапраўды канкурэнтаздольны ў свеце. Але рэч у тым, што гэта ўплывае на выбар рэпертуару, бо на замежных канцэртах і на розных кшталту "прэзентацыях" беларускіх фірм, куды сталася модным запрашаць народныя аркестры, асаблівым поспехам карыстаюцца танцавальныя і застольныя песні. А фальклор жа значна шырэйшая з'ява: на фестывалі павінны былі б гучаць і абрадавыя песні — жалобныя, калядныя і г.д. Магчыма, яны не такія эфектныя і простыя для ўспрымання, але ж...

У фальклорным мастацтве існуе прыкладна такі ж падзел, які можна знайсці паміж рокам і папсой: ёсць музыка "для ног" і ёсць музыка "для галавы". На фестываль быў запрошаны, але чамусьці не прыехаў гурт "Ліцьвіны", які выконвае "інтэлектуальны" фальклор. Большасць жа ўдзельнікаў іграла менавіта "эстрадны" варыянт народнай музыкі. Дарэчы, паказальнікам таго, для ног ці для галавы іграе гурт, можа служыць тое, на якой мове размаўляюць па-за сцэнай артысты: прыхільнікі аўтэнтычнай музыкі размаўляюць паміж сабой на беларускай мове.

Мушу сказаць, што найбольш штучна, ненатуральна выглядалі на фестывалі расіяне — ансамбль рускіх народных інструментаў г.Людзінава Калужскай вобласці. Такое ўражанне, што выступаў пераапрануты камерны аркестр, а саліст нібыта шмат гадоў працаваў у аперэце. Музыка перапрацаваная настолькі, што не засталося нічога вясковага. Мне ўвогуле здаецца, што рускія заакадэмізавалі свой фальклор ці заэстрадзілі. Беларускія гурты непараўнальна бліжэйшыя да аўтэнтыкі, але ёсць праблема: спяваем на адной мове, размаўляем на іншай.

Не дзіва, што на гэтым фоне найбольш натуральна выглядалі ўкраінцы — фальклорныя ансамблі Івана-Франкоўскай вобласці. Калі б конкурс не быў рэспубліканскім, ім абавязкова прысудзілі б Першую прэмію, настолькі спадабаліся яны гледачам і членам журы. Гурт выступаў надзвычай артыстычна — асабліва саліст: неверагодных памераў дзядзька, падобны да Тараса Бульбы (ён атрымаў прыз глядацкіх сімпатый, а ўвесь гурт — званне лаўрэата).

Сярод нашых калектываў званне лаўрэата фестывалю заваявалі народны ансамбль "Явар" з Мазыра, ансамбль народнай музыкі з г.Заслаўя, народны ансамбль "Музыкі" з Гродна (гэты калектыў варты павагі за тое, што скарыстоўвае шмат рэдкіх, асабліва духавых народных інструментаў). Першае месца журы вырашыла падзяліць паміж мінскім фальклорным гуртом "Шчодрыца" і пастаўскім ансамблем "Паазер'е". Гурту "Шчодрыца" быў прысуджаны і галоўны прыз — дыятанічныя цымбалы, зробленыя майстрам Іванам Андронам спецыяльна да фестывалю. Лаўрэатамі конкурсу гарманістаў і прыпевачнікаў "Хто каго?" сталіся мінчанін Міхал Слізкі і магілёвец Леанід Мазнеў. Гэтыя гурты і салісты выглядалі найбольш аўтэнтычна, бо ігралі музыку пераважна свайго рэгіёна, і ігралі віртуозна. Старшыня журы, рэктар Беларускай акадэміі музыкі Міхаіл Казінец нават выйшаў на сцэну і расцалаваў мастацкіх кіраўнікоў лепшых ансамблей.

Ганаровы госць фестывалю, выдатны калектыў з Іванава "Палешукі", які ў мінулым годзе заняў першае месца, сёлета будзе прадстаўляць краіну на міжнародным фестывалі фальклору ў Стражніцы (Чэхія). Сёлетнія пераможцы — гурты"Шчодрыца" і "Паазер'е" таксама будуць накіраваныя міністэрствам на прэстыжныя фестывалі ў Заходняй Еўропе.

Перад удзельнікамі і гледачамі гала-канцэрта выступіў міністр культуры і друку Анатоль Бутэвіч. Ён упэўнены, што нашаму мастацтву ёсць чым ганарыцца. І асабліва прыемна бачыць сярод удзельнікаў шмат моладзі, якая працягне далёка ў будучыню слаўныя традыцыі беларускай народнай музыкі. Песня, паводле міністра, — гэта душа народа. Народ заўсёды жыў з песняй. Народ, які не спявае, не здолее палепшыць жыццё сваёй краіны. Вядома, што не бывае песні без хлеба, але і хлеба без песні не будзе.

Што ж, будзем спадзявацца, што беларускі народ не пакіне спяваць і любіць музыку. У нас пакуль — адна з найбольш "музычных" краінаў у свеце: яшчэ не так даўно выконвалася дырэктыва партыі ахапіць 25 працэнтаў дзяцей музычнай адукацыяй. Сёння ж у Віцебскай вобласці, напрыклад, музыкай займаюцца толькі 7 працэнтаў, і не вядома, колькі талентаў краіна не далічыцца ў бліжэйшы час...

Юрась БАРЫСЕВІЧ

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ